

Teherán, 1983

Když jsem jako malá holka zatoužila svléknout se ve škole donaha, nebylo to kvůli vedru. Byla to provokace. Provokace stejného druhu jako skákání přes kozu v modlitebně školní mešity. Byla to fyzická potřeba.

Nechci to nosit! Navíc je to hnusný. Ne! A s logikou vlastní dětem: fajn, však počkej a uvidíš. Vráť se ti to! Ten otravný šedivý šátek si teda vezmu, ale pak uvidíš. A spousta lidí vidělo. Můj zadek.

Nechci nosit šátek. Ale musím ho obléct, když jdu do školy, někdy taky když jdu ven na ulici, nakoupit nebo navštívit kamarády. A tak to dělám. Ale jakmile naposledy zazvoní, svlékám ho. A nejen ten šedivý šátek s kuklou. Taky předepsané a stejně šedivé šaty a kalhoty. Dřív než spolužáci zamíří k východu, schovám se pod schody nebo zmizím na záchod. Někdy svléknu všechno, jindy si nechám kalhotky, záleží na náladě. Oblečení smotám do aktovky a pak utíkám sprintem k hlavnímu vchodu a přitom kličkuju mezi vránami, které se vrhají na můj nahý zadek. Cestou sbírám body: únik jedné vráně půl bodu, dvěma vránám jeden bod, vrána, která zakopne o cíp čádoru, dva body a tak dále. Vítězství mám v kapse: v čádoru nedokážou běhat. Nakonec skočím do přistaveného

auta s řidičem – a zároveň zahradníkem –, které přijelo z velkého teheránského domu, kde žije moje prateta a prastrýc se dvěma nejmladšími tetami. Rodiče bydlí pár kroků od nich v bytě – otec trval na své nezávislosti –, ale nejvíc času stejně trávíme ve velkém domě. Znovu si obleču kalhotky a tričko, protože v autě už nemá smysl sedět nahatá. Řidič-zahradník na mě všechno poví, to je mi jasné. Naposledy, když to udělal, jsem ho honila po zahradě s puštěnou hadicí. Nemá mě rád a já nemám ráda jeho; nesnáší moje kočky, které žijí na zahradě a ničí jeho práci, a já nesnáším jeho, protože se jako jediný nesměje mému bláznivému nahému běhu. Jestli si na mě bude zase pratetě stěžovat, vytrhám zbývající tulipány, co vysázel.

Proč mě tak bavilo se znovu a znovu svlékat? Hlavně to byla legrace. Pro šestileté dítě je vždycky zábava prohnat dospělé. O to víc, že šlo právě o tyhle dospělé. Vraní ženy navlečené v černých čádorech se za mnou vrhaly střemhlav. Je to div, jakou hysterii dokáže vyvolat dětská nahota. Já se tomu smála, rozesmívala jsem spolužáky, doháněla k zuřivosti vrány a dělala starosti rodině. Byla jsem středem pozornosti tolika lidí, spolužáci mě obdivovali, dokonce i ti starší. A nikdo z důležitých lidí, táta, máma, tety ani strýc, mě nikdy nepotrestal. Určitě si říkali, jestli nejsem trochu pošahaná, když s tím po každém vyloučení ze školy začínám znovu a matce a řidiči-zahradníkovi tím ničím nervy. Jakmile ale jednou uviděli tu těžko představitelnou honičku na vlastní oči, přestali si dělat starosti o mé duševní zdraví a museli se smát. Dokud budou vraní ženy pokračovat ve svém díle a dál barvit moje město a dětství načerno, tak se já budu svlékat donaha.

Nebyla jsem ale jediná, kdo se v tomhle směru vyžíval. O nahotu se těsně *před* a *po* revoluci mullů zajímali všichni. Pořád slyším všechny ty otázky, pochybnosti a výtky, jestli ta sukně neodhaluje příliš kotníky nebo jestli ta halenka nemá

moc velký výstřih, když se jde na večeri k tomu a tomu. Než se šlo ven, muselo tělo projít důkladnou inspekci. „Ty ses snad zbláznila! *Takhle* ven nemůžeš!“ zaznívalo jako předepsaná fráze před odchodem do vnějšího světa. Mravnostní policie a strážci revoluce totiž číhali na každém rohu. Sledovali kolemjdoucí muže a ženy, prohlíželi si je s chorobnou pozorností jako nestydatí voyeuři, ukázkoví šmíráci, a slídili po nejmenším kousku kůže, který při vši ostražitosti rodiny zůstal odhalen. Vousáči a vrány se nestydí podívat. Radují se ze zmizení těla a urážejí ty, kteří se odváží zvednout zrak, přitom se sami pronikavým pohledem rozhlíží po ustrašeném davu a ve jménu zákona ho svlékají donaha.

Nechápala jsem, že zadek ukazuju jediná já. Vidět každý den matku a tety při jejich zahalovacím rituálu mě vytáčelo: než vyšly ven, pečlivě se zakrývaly šátkem – i když při tom pokaždé, jako by to bylo nějaké zaklínadlo, nadávaly na Chomejního a všechny vousáče na světě. Děti ale potřebují hrdiny. A vousáči pro mě rozhodně hrdinové nebyli. Matku a tety by ani nenapadlo šátek sundat, roztrhat a pošlapat, jako jsem to udělala já, když mi ho poprvé vyzkoušeli. Nedokázala jsem se smířit s jejich smířlivostí.

Jednou ráno se ale matka probudila podivně rozčilená. Tehdy se zrovna narodil bratr a ona byla vyčerpaná. Držela v ruce můj šátek s kuklou, ale vzápětí s ním mrštila o zem a z šuplíku vytáhla červený šátek s indickým motivem, navíc ještě průhledný. Zavázala mi ho pod bradou. Samozřejmě jsem neprošla kontrolou u vstupu do školy a hned mě poslali domů. Sice tuhle vzpouru na mojí hlavě už nikdy nezopakovala, ale pamatuju si, jak se potměšile usmívala, když jsem dvacet minut po odjezdu opět vystupovala před domem z auta. Potřebovala tenkrát jen mít svoji starší dceru u sebe? Nebo už nemohla snést všechnu tu nesmyslnou šed' zahalující její holčičku, že

mě radši oblékla do červené? Ať tak nebo tak, ten den jsem byla na matku opravdu pyšná.

A co muži? Jak ti se bránili? Nijak! Byli úplně stejní. Neodvažovali se odhalit paži nebo lýtko a jen málokdo nenosil vousy nebo knír. Když si žena dovolila vzít barevný šátek a muž kravatu nebo když si žena přece jen namalovala rty a muž zkusil vytáhnout havajskou květovanou košili, okamžitě je odvedli na nejbližší komisařství nebo do dřevěného stánku – včera ještě čajovny či herny, dnes mravnostního úřadu. Tam je křikem a urážkami poučili o morálce. Nebo taky jinými metodami, ale v takových případech už jste byli zralí na vězení. Jako vážně, na opravdové vězení. Podle výkladu vousáčů a vran se odhalené předloktí nebo nalakované nehty rovnaly zapření Boha a urážce ájatolláha Chomejního – už zase on. Můj nahý zadek byla tedy největší urážka, vrcholná vzpoura. Dnes už chápu, jak funguje mechanismus extrémně nakažlivého strachu, ale nikdy bych si to nenechala líbit. Člověku je z toho až úzko, že se všichni mohli tak snadno začít podobat jeden druhému. A co kdyby se všichni svlékli donaha jako já? Co kdyby všichni chodci roztroušení po ulicích Teheránu sundali najednou šaty? Poslal by Chomejní armádu, aby střílela do nahého davu? Možná by tím ze dne na den celá revoluce skončila.

Strážci revoluce byli pány ulice, tam jsem se jen tak svléknout nemohla. Byli mnohem dravější než školní vrány. Měli neomezenou moc, byli přesvědčení o svém právu, vždy vítězili. Mě ale pokaždé někdo doprovázel a pro dívky mladší osmi let nebyl šátek na ulici povinný. Záleželo na čtvrti, kam se šlo. Na tržišti nebo ve správních čtvrtích mi matka hlavu vždycky zakrývala, zatímco v buržoazních čtvrtích na severu Teheránu jsem mohla mít vlasy odhalené. Všichni byli posedlí tělem, nebo spíš absencí těla. V Teheránu žily jen samé obličeje.

Nejmladší teta – moje oblíbenkyně obdařená štědrým poprsím – byla během revoluce v Paříži. Vrátila se do Teheránu krátce poté *na prázdniny* – dlouho byla ze všech sester nejoptimističtější, dokud nezahořkla. Cestou do rodného města si v letadle zahálila hlavu. Jakmile z letadla vystoupila a potkala snaživé stoupence nového režimu – obyčejné cestující, nosiče zavazadel, celníky, tajné a méně tajné policisty, agenty v civilu –, cítila se nahá. Přitom byla zahalená od hlavy až k patě a ještě teď vzpomíná, jak se potila v botách, které byly na teheránské léto příliš uzavřené. A přes to všechno se cítila nahá. V očích „mravokárců a mravokárkyň“ měla příliš výrazné rty, příliš mandlové oči a nápadně uvolněné pohyby. Pro „mravokárce a mravokárkyně“ představovala urážku slušnosti, náboženství a ájatolláha Chomejního. Později na ulici, v restauraci nebo v čekárně u doktora, zkrátka všude, kde se chtě nechtě setkávala obě pohlaví a kde se ženy musely zahalovat, se stále cítila nahá. Ohrožovaná. Obratem letěla zpátky do Paříže nechť se balit bez pocitu nahoty. Protože zahalení žen do šátku vedlo hlavně k jedné věci: všeobecnému chtíči.

Starší bratranec vyprávěl, jak ho jako mladého muže rozrušilo, když se nedopatřením dotkl prstu vlastní třináctileté sestřenice zahalené do šátku. Nikdy mu nepřípadala hezká, navíc byla moc mladá a silně věřící, ale ten nečekaný dotek probudil jeho smysly. Ještě dnes jako čtyřicátník žijící v Evropě vzpomíná, jak byl ten kousíček ukazováčku vzrušující.

Jakmile šel nějaký muž kolem po schodišti, vešel do supermarketu, do autobusu, do kanceláře ředitelky nebo do výtahu, následovalo automatické gesto: narovnat si šátek na hlavě. Ujistit se, že nikde nečouhá žádný pramínek. A přesně tohle gesto přitahovalo pozornost, rozněcovalo touhu. Většina zahalených iránských žen maskovala svou koketnost

pobožností. Zнала jsem ale jednu, která cudnost nepředstírala. Byla to rodinná přítelkyně známá tím, s jakou smyslností si dokázala urovnávat šátek: byl to tanec sedmi závojů, sice jaksi naopak, ale stejně svůdný. Nedávno jsem se doslechla, že se počtvrté vdala v Miami. V Teheránu převzala v šedesátých letech podnik po otci, povoláním cukráři. Regionálnímu podniku dokázala zajistit celostátní úspěch. Když mě jako dítě ohromila – stejně jako ohromila mého otce, který s ní celé noci popíjel a diskutoval –, bylo jí přes čtyřicet a nikdy nevycházela nenalíčená, ani *před* a už vůbec ne *po* revoluci, a její předepsané oblečení mělo tak světle šedou barvu, že v tmavých ulicích přímo zářila. Říkávala, že je moc stará na to, aby se bála. Z vězení ji díky známostem vždycky propustili. Ta se nedala. Ale v roce 1982 se rozhodla odjet do San Diego a připojit se k íránské komunitě, která žila jako v Teheránu před revolucí. Je mi jasné, že pořád hrává po večerech karty, někdy i celou noc, a že občas vzbudí syna ve čtyři hodiny ráno, aby jí přinesl peníze a ona mohla dokončit partii. Pamatuju si, jak se vysmívala všem promluvám a jaký měla květnatý jazyk, že jen co promluvila, už se z toho matka červenala. Tahle rodinná přítelkyně byla jedinou ženou, která mi otevřeně gratulovala k mému nahému zadku. Přitočila se k matce a šeptla jí: „Buď ráda za takovou dceru, přestože ty a tvoje sestry máte sevřený půlky.“ Jako jediná žena z mých známých taky ukázala zadek.

Pohledy v autobuse se rychle mýjely, aby měl jeden o druhém lepší přehled. Bylo to dost zvláštní: nikdy, opravdu za žádných okolností, se žena nesměla střetnout pohledem s neznámým mužem, který nebyl její otec, bratr, manžel nebo syn. Musela se pořád dívat do země. Stačilo, aby se na chvíli zapomněla, zasnila se s pohledem upřeným do prázdna a náhodou, nedopatřením, se nešikovně střetla pohledem s nějakým mužem.

Hned byla ztracená stejně jako počestné dívky v devatenáctém století, když věnovaly své panenství milenci, za kterého nebyly provdány. Matku jednou pronásledoval muž, na něhož se nechtěně podívala v autobuse. Vyložil si to jako milostný návrh. Čím víc se ho snažila zbavit, tím byl uraženější. Nakonec ji nazval děvkou. Sexuálně přitažlivá nebyla jen tetina úžasně plná ňadra. Sexuálním objektem se stalo i takové dítě jako já, potom co mu „černobílý stařec“ nechal prsa narůst.

Když se dítě, které bylo prohlášeno zákonem za ženu, svlékne za takových okolností donaha, je to jako návrat k nevinnosti, naprosté popření smyslnosti vyvolané zahalováním. Všichni začali pátrat po viditelných stopách těla ve veřejném prostoru. Na ulicích, v obchodech, v supermarketech se všichni proměnili v divokou zvěř a hlídali jeden druhého. Strážci revoluce už ani nebyli potřeba.

Paříž, 2013

Kdyby se jednoho dne ájatolláh Chomejní nerozhodl zpolitizovat víru, mohl by býval dokázat něco lepšího než přeměnit holčičky v ženy. I když jsem byla úplné děcko, šátek mě stavěl na roveň ženám. Opravdovým ženám. Těm s ňadry a boky, které se líčí a starají o děti. Moje šije, vlasy, kotníky a zápěstí měly najednou stejný účinek jako ty, které patřily opravdovým ženám, protože už se nemohly objevit na veřejnosti. Zahalením mého těla do šedivé, černé, hnědé nebo námořnické modré – to byly jediné povolené barvy – rozhodl „černobílý stařec“, že u ženy na věku nezáleží. Ale to ještě nestačilo. Malí kluci a holky už se nebrali jako děti, ale jako muži a ženy. Všichni ztraceni v hrozivém anonymním davu, který měl splynout v jediný hlas, jediný národ, jedinou víru.

Jak popsat tu naprostou změnu fyzické i duševní krajiny, ke které došlo, když se Teherán zahalil? Jak přiblížit tu zvláštní atmosféru? I když si člověk pomůže fotkami, filmy, archivními dokumenty, které tak věrně zachycují dobu *po* a *před*, něco přeci jen chybí: prožitek. A ten prožitek, nedělitelně spjatý s podobou světa *po* revoluci, sdílejí všechny ženy a holčičky, které toho byly součástí. Můžu si dovolit mluvit o *nás*, protože jsme ve stejnou chvíli zmizely všechny. Zničehonic už nebyli žádné

děti, dospělí, dospívající. Zmizeli mladí frajirci, ženy z bohatých rodin, načančané holčičky a studenti umění. Zůstali jen muži a ženy. Dnes už ulicemi Teheránu chodí trochu rozmanitěji oblečení lidé. Jsou povolené barevné šátky – nebo už přinejmenším žádný strážce revoluce nepátrá po uvolněném pramínku vlasů – a ženy už je neutahují tak pevně pod bradou. Necháávají šátek volně splývat na kudrnatých, vyfoukaných nebo natočených vlasech. Teherán už nevypadá jako v době mého dětství. Ale *po* revoluci hlavně nesmělo být vidět to, čím jste se lišili od ostatních. Bylo to nebezpečné. Bohatí pili alkohol, a tím pádem vedli západní, to znamená nezřízený způsob života; student byl nutně anarchist; hezká žena na ulici děvka; muž s kravatou nemohl být nic jiného než vlastizrádce; matka s dětmi, která zašla do knihkupectví s údajně zvrhlými – komunistickými – knihami, vypadala hned podezřele.

Aby se revoluce zapsala lidem co nehlouběji do vědomí, musel je ovládnout strach. Bylo to období podezřívavosti. Něco viselo ve vzduchu a nutilo lidi držet se při zdi. A to doslova. Ulice patřila strážcům revoluce, vojákům a bláznům. Uprostřed několika chodců začínali mladí charismatičtí vůdci zničehonic skandovat svoje požadavky. Jejich programová hesla – vraťte nám šáha, aby mohl být souzen, svobodu tomu a tomu vězni, zavřít kina, zničit USA, smrt nějaké slavné zpěvačky – se šířila od člověka k člověku, až se z toho stala *spontánní* demonstrace. A když se vám zachtělo si zarebelovat a neopakovat slova davu, někdo z okolních lidí se na vás zle zamračil, a pokud z vás ani potom nic nevypadlo, onen člověk zpanikařil z neúčinnosti svých metod, namířil na vás výhrůžně prstem a křikem si žádal vaši hlavu. Programovým heslem jste se stali vy.

Představte si temný, agresivní, hřmící a hlavně vyděšený dav. Tenhle *porevoluční* dav byl tak nebezpečný, protože měl

strach. Vyjít ven byl pokaždé risk. Zavládlo takové napětí, že i děti přestaly hloupě žvatlat, zvědavě se rozhlížet kolem sebe, na potkání se usmívat. Jak předat ten pocit, že v šátku se stane neviditelnou a naprosto se ztratíte v davu? Přestanete existovat. A velkým paradoxem revoluce vousáčů v roce 1979 bylo to, že čím byla žena zahalenější, tím víc se stávala sexuálně přitažlivou. Čím víc vás pohlcuje dav, tím víc se v něm utápíte, a každý oční – nebo ještě hůř *tělesný* – kontakt získává tak smyslný náboj, že to může jen stěží nechat někoho chladným.

Odbojné svlékání v dětství mě zformovalo, utvořilo moji osobnost a udalo směr mým vášním. Moje dětská nahota bude navždy protestem proti zahalování, negaci, skrývání, zavržení ženského těla a dodnes jsem jí posedlá. Mezi mnou a Chomejním se vytvořilo opravdové pouto. Je ztělesněním všeho, co souvisí s mojí ženskostí. Živila jsem Chomejního knihami a svým způsobem života; držela jsem si ho nablízku, abych nikdy nezapomněla, že jednoho únorového rána roku 1979 převrátil „černobílý stařec“ můj život naruby; vím, že je to můj nejlepší nepřítel. I po letech tu Chomejní stále je. Se svými dlouhými šaty, černým turbanem a pohlavním apartheidem. Chomejní číhá stejně tak za úsměvy a odhaleným řádrem, jako v hrozivě temné látce závoje.

Po letech si uvědomuju, že svlékání donaha bylo jediným *viditelným* způsobem obrany před Chomejním. Byla jsem od hlavy k patě navlečená do šedivých šatů a pusy jsem měla zalepenou zákonem. Svléknout se znamenalo říct nahlas, že to není fér. Že jsem jen malá holka. Dívám se na obrázky – uložené v archívu, i když Chomejní pro mě ještě do archívu nepatří, na to je pořád moc živý – a první, co mě praští do očí, jsou všechny ty vrstvy oblečení na něm. Několikery dlouhé šaty, prošíváné,

z jemných látek v odstínech jedné barvy a samozřejmě turban, buď černý, nebo bílý podle genetické výbavy nositele. Černý totiž můžou nosit jedině potomci Alího. Chomejní nosil hrdě černý turban. Byl to mahdí, skrytý šíitský imám, který přijde zachránit muslimy. Spousta lidí tomu věřila a věří dodnes. Černý turban patří pouze potomkům prvního z mučedníků Alímu, jeho synům a jejich potomkům. A všichni ostatní jsou o tom přesvědčení. Íránský šíismus se točí kolem mystického mučednictví. Je to krásné a děsivé. Krásné jakožto součást kultury, ale nebezpečné, když se z toho stane politické heslo, zákon. To jsou ti vousáci z doby mého dětství, zahalení od hlavy až k patě. A že jim nestačilo být sami zahalení, chtěli schovat do dlouhých šatů celý svět. Jenže když se dítěti něco nelíbí, tak se toho prostě zbaví, a tak jsem se zbavila těch dusivých šatů.

O pár let později vyšla jednoho rána fotka Aliay Elmahdyové. Fotka nahé Aliay Elmahdyové, egyptské studentky, která chtěla svobodu. V punčochách a růžových balerínách. Bez podprsenky a bez kalhotek. Nebylo jí ani dvacet a její nahota působí naprosto upřímně. Má sice punčocháče a kytku ve vlasech, chloupky na pohlaví a výrazné prsní dvorce, ale paradoxně vypadá pořád jako malá holka. Už je to asi tři čtyři měsíce, co jsem začala s psaním knihy *Chomejní, Sade a já*. A fotku Aliay Elmahdyové mám pořád před očima, jako by mi byla spojencem napříč časem a prostorem. Jak u íránské holčičky, která se svlékala donaha, tak u egyptské studentky, která se svléká, aby dokázala, že má tělo, jde o ženské tělo. Boj (o) těla. Ve způsobu vnímání ženského těla se odráží stav zákonů, společenské rovnosti, vzdělávání. Tělo každé ženy je nositelem historie své země. Stačí mi podívat se na fotku nahé Aliay Elmahdyové, aby ve mně svitla naděje. Ani ona, o třicet let později, nenašla pro Chomejního lepší odpověď.